

bijeenkomst in het bisschopshuis
kerkgebouw, Huis van God

14 september 2009

Het kerkgebouw: huis van God

14 september 2009

Een uitgave van het bisdom Breda, november 2009
T 076 5223444
E secretariaat@bisdombreda.nl
I www.bisdombreda.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	p. 5
Het kerkgebouw: huis van God + <i>J.H.J. van den Hende</i>	p. 6
Gods huis <i>Vicaris-generaal Vincent Schoenmakers</i>	p. 10
Herbestemming van kerkgebouwen in de praktijk <i>Leo Moeleker, bestuurslid dekenaat De Baronie</i>	p. 17

Voorwoord

Kerkgebouwen hebben een belangrijke tekenwaarde. Het kerkgebouw is een teken van de aanwezigheid van God en een teken van de aanwezigheid van de gelovige gemeenschap.

Als stimulans voor het geloofsgesprek rond het kerkgebouw heeft het bisdom van Breda voorafgaand aan open monumentendag (weekend 12-13 september 2009) diverse activiteiten en publicaties uitgewerkt.

Parochies ontvingen:

- Exemplaren van het bisdommagazine, met daarin het Beleidskatern Kerkgebouwen
- Extra exemplaren van dit Beleidskatern Kerkgebouwen
- Een serie van vijf geloofsboekjes, als aanvulling voor de displays met geloofsboekjes die parochies eind 2008 ontvingen.
- Exemplaren van een kleurplaat voor kinderen met op de achterzijde korte catechetische informatie.
- Enkele gespreksvragen

Ook stelde het bisdom een powerpoint presentatie beschikbaar met beeld en tekst, die kan worden gebruikt bij de openstelling van kerkgebouwen en op inhoudelijke bijeenkomsten.

Al het materiaal werd gepubliceerd op de bisdomsite.

In het verlengde van het project vond maandagavond 14 september een bijeenkomst in het bisschopshuis plaats voor pastorale beroepskrachten.

Drie sprekers gaven een inleiding op de avond: bisschop Van den Hende, vicaris-generaal Schoenmakers en de heer Leo Moeleker. Hun bijdragen zijn in deze brochure opgenomen.

Het kerkgebouw: huis van God

Bisschop Van den Hende

Belangstelling voor kerkgebouwen

Kerkgebouwen als zodanig staan momenteel enorm in de belangstelling, niet in de laatste plaats onder invloed van het inmiddels afgesloten Jaar van het Religieuze Erfgoed. In het kielzog van de belangstelling voor kerkgebouwen als monumenten, kwam ook meer dan eens het bericht in de pers dat veel kerken moeten worden afgestoten c.q. gesloten. Het zou de komende jaren in Nederland gaan om het sluiten van twee kerken per week, dus in de komende tijd ruim honderd kerken per jaar.

Oorzaken van kerksluiting

Je kunt uiteraard allerlei redenen aanvoeren als oorzaak van kerksluiting op zo grote schaal.

- a. Allereerst klinkt vaak de term ‘secularisatie’. Je kunt op wetenschappelijke wijze over het woord ‘secularisatie’ nadenken (cfr. A.J. Nijk, *Secularisatie. Over het gebruik van een woord*, Rotterdam 1968) maar dat doen de meeste mensen doorgaans niet. Een term als secularisatie heeft voor mensen heel verschillende betekenissen, vaak ook verbonden met emoties. Bijvoorbeeld:
 - secularisatie in negatieve zin: ‘de cultuur is te werelds geworden en daardoor is er minder ruimte en aandacht voor het geestelijke, voor Kerk en geloof’. Alle kerkelijke neergang is in deze visie de schuld van de secularisatie.
 - secularisatie in positieve zin: ‘eindelijk komt de wereld de kerk binnen en andersom’. Deze visie kan gepaard gaan met een soort van –al dan niet latent- vooruitgangsgeloof, nl. dat Kerk en geloven niet meer van deze tijd zouden zijn.
- b. Een meer binnenkerkelijke oorzaak voor het sluiten van kerkgebouwen is de ontwikkeling na het ontstaan van de PKN, de Protestantse Kerk in Nederland. In veel plaatsen waar

voorheen minstens twee kerkgebouwen waren, één hervormde en één gereformeerde, wordt nu overgegaan tot het gebruik van één kerk. Dit is niet alleen in steden, maar betekent ook op het platteland de afstoot van menig overtollig kerkgebouw, lang niet altijd monumenten!

c. Weer een andere kerkelijke oorzaak is, vooral in R.K. kring, dat tot ver in de jaren '60 heel veel parochiekerken zijn gebouwd: in iedere nieuwe wijk een eigen kerk was geen vraag. De kerk moest naar de mensen komen. Op veel plaatsen stond al eerder een nieuwe kerk dan dat de woningbouw van een wijk tot voltooiing was gekomen.

Betekenis en bestemming kerkgebouw moeten goed in beeld blijven

Nu in ras tempo kerken overtollig worden, én vanwege een bepaalde belangstelling voor kerken vanwege het afgelopen jaar van het Religieuze Erfgoed is het belangrijk om de betekenis en de bestemming van een kerkgebouw goed in beeld te hebben.

a. Om een kerkgebouw te typeren komen in kerkelijke en niet-kerkelijke kringen allerlei benaderingen voorbij. Ik geef u een aantal voorbeelden die ik in verschillende artikelen gedurende de afgelopen tijd ben tegen gekomen: huis van samenkomst, sacrale ruimte, bakens van geschiedenis, merktekens van geloof, ruimten voor bezinning, publieke ruimten.

b. Niet alle Christenen hebben dezelfde visie als het gaat om een kerkgebouw.

-Protestantse tradities: kerkgebouw als plaats van ontmoeting met God, met name en vaak bijna uitsluitend ten tijde van de diensten: leslokaal, preekschuur, bankenpakhuis.

-Katholieke traditie: plaats van ontmoeting waar God blijvend aanwezig is in het sacrament, een permanent afgezonderde plaats voor de eredienst.

c. Ten aanzien van kerkgebouwen is een zekere druk vanuit de samenleving merkbaar:

-Het kerkgebouw als publieke ruimte in bijv. een wijk: nadruk op sociale functie

-Het kerkgebouw wordt beschouwd als gezamenlijk bezit: door rijkssubsidies vanwege restauratie (Noordbroek (Groningen): kwestie in de jaren '70 restauratie middeleeuwse kerk of aanleggen van zwembad?)

-Kerkgebouw als object voor investering in zakelijk opzicht

R.K. visie kerkgebouw staat onder druk

Vicaris Schoenmakers heeft zojuist de Katholieke visie geschetst op het kerkgebouw als huis van God, een afgezonderde plaats van ontmoeting met de Heer die blijvend aanwezig is. Deze visie staat onder druk: vanwege economische motieven binnen de Kerk (om de boel rendabel te houden); vanwege economische motieven van buitenaf; invloed van protestantse kijk op een kerkgebouw; gebrek aan catechetische en liturgische kennis.

Bovendien is er de doorwerking van verschillende visies van het begrip secularisatie. Zwart-wit geformuleerd: enerzijds kan het begrip aanleiding geven tot volstrekte wereldmijding of anderzijds een oppepper blijken voor de visie dat Kerk en geloven achterhaald zou zijn.

Deze twee uiterste opvattingen dragen in onze dagen ook het nodige bij aan enige polarisatie binnen de Kerk rond kerkgebouwen.

In ons tijdsgewricht is het belangrijk om onvermoeibaar en in beeld en geluid de katholieke visie op een kerkgebouw als huis van God uit te leggen en toe te lichten. Dat heeft als vrucht dat we met (nog) meer zorg en meer draagvlak om kunnen gaan met onze kerken, tevens is het een catechetische investering in mensen die uiteindelijk de levende stenen zijn (cfr. 1 Petr. 2).

Diocesane publicaties en geloofsgesprek

Daarom hebben we in het bisdom Breda werk gemaakt van het uitbrengen van een magazine (augustus 2009-3) over het onderwerp Huis van God, het kerkgebouw (incl. een beleidskatern inzake kerkgebouwen) alsmede van een vijftal geloofsboekjes met catechese over verschillende elementen van een kerkgebouw, woord en beeld. Daarom ook deze avond voor pastorale beroepskrachten om samen nog beter de katholieke visie op kerkgebouwen te kunnen uitdragen.

Gods huis

Vincent Schoenmakers

In de kerk waarin ik gedoopt en religieus getogen ben, de Sint Janskerk in Roosendaal, liep in de zondagse vieringen een suisse rond, de suisse, een man in uniform met hellebaard en bandelier. Een hellebaard is een wapen waarmee gestoken of gehouwen kan worden. Op de bandelier die hij droeg stond met grote met gouddraad geborduurde letters Eerbied in Gods huis. Hij was ordebewaarder en zo teken ervan dat dit gebouw om een bijzondere orde en houding van ons vraagt. Eerbied in Gods huis stond er op zijn bandelier.

Plaats waar God woont

Vorige week zondag was ik bij het afscheid van Ds. Rienk Lanooy te Chaam, die een beroep heeft aangenomen naar de Kloosterkerk in Den Haag. Er was kindernevendienst en die werd zo ingeluid: “Meisjes en jongens, ik wil jullie wat vragen? Waar is God?” Na enige stilte, zei een jongetje: “in de hemel”. “Zijn er nog andere antwoorden?”, vroeg de dominee. “Waar is God?” Weer enige stilte: “In ons hart”. “Goed, wil nog iemand een antwoord geven?” vroeg de predikant. Een meisje zei: “in onze gedachten”. “Ook goed”, zei de dominee, “eigenlijk zijn alle antwoorden goed.. ja, want God is overal. – Maar nu nog een vraagje: waarom gaan we dan altijd naar de kerk?.. en daar kwamen de kinderen niet meer uit. “Nou”, zei de dominee, “omdat het daar in de kerk altijd om God gaat, tenminste dat moet”. De kinderen namen de kaars en gingen naar de nevendienst... “Omdat het in de kerk altijd om God gaat. Wij katholieken zouden verder gaan en vervolgen omdat de kerk huis van God is, omdat daar het tabernaculum staat, waarin het Allerheiligste, de Eucharistie, wordt bewaard”.

Als de gemeente samenkomt

Als je de notitie van de Protestantse Kerk in Nederland over kerkgebouwen legt naast de notitie van de bisschoppenconferentie Nederland, dan wordt dat verschil in visie op het kerkgebouw ook helder. Je constateert dat een protestantse visie op het kerkgebouw zich moeilijk formuleren laat, omdat er een voortdurende ambivalentie speelt. Men wil geen keuze maken tussen een ‘vaste plaats van eredienst’ als ontmoeting met God en zijn gemeente enerzijds en de noodzakelijke behuizing voor deze ontmoeting anderzijds. Het heeft iets van het risico – zo las ik – om God naar de maat van de mens en de gemeente te modelleren. Vandaar staat de Protestantse Kerk in Nederland huiverig tegenover iedere vormgeving van het geloof in God in hout en steen. Maar ondertussen gaat het in Nederland wel om 2300 protestantse kerken, waarvan een belangrijk deel – mede door het samengaan van protestantse kerken in de Protestantse Kerk in Nederland – afgestoten moet worden. (Vergelijkende cijfers, in Nederland gaat het om 1700 katholieke kerken – de vele kapellen met name kloosterkapellen nog niet meegerekend. Dus 4000 kerken in Nederland.). In de protestantse traditie hoeft de gemeente niet per se samen te komen in een gebouw dat archetypisch als kerkgebouw geldt. Het kerkgebouw is in principe ook niet sacraal, maar kent hoogstens een moment van sacraliteit tijdens het samenkomen van de gemeente rond Woord en Sacrament. En van dat sacrale moment – bij herhaling op dezelfde plaats gevierd- kan als het ware iets ‘in de muren blijven hangen’. In onze kerk gelden andere criteria. Daar is een kerkgebouw gewijd.

*Bijbelse achtergrond**Het tabernakel*

Misschien is het goed om even enkele algemene gedachten te geven over bijbelse achtergronden van deze thematiek. Eerst zou ik willen wijzen naar het tabernaculum, de tent met de stenen

tafelen, die het Joodse volk voorgaat op zijn tocht door de woestijn. Tastbaar, zichtbaar teken van Gods aanwezigheid.

Bomen, bergen en stenen.

Dan is er in de Schrift vaak sprake van heilige plaatsen: een boom, een berg, een steen. Aan de basis van zo'n bijzondere plaats ligt een ontmoeting met God ten grondslag. vgl. de terebint van Mamre (Gen.18:1 Eens verscheen Jahweh aan Abraham bij de eik van Mamre), het brandende braambos (Ex. 3:1 Toen verscheen aan Mozes de engel van Jahweh in een vuur dat opvlamde uit een doornstruik), de berg Sinai (Ex. 19.3 Mozes ging de berg op naar God en toen hij boven was, sprak God hem aan). Heilige plaatsen, dus moet men de schoenen uit doen, zoals bij de brandende braambos, het is een ontmoeting met God, die een bijzonder gedrag van de mens vraagt.

Altaren

Naast bomen en bergen zijn altaren interessant, die her en der in het Oude Israël en Juda gebouwd werden. Meer dan bomen en bergen werden altaren tot een soort markeringspunten van Gods aanwezigheid. Die bijzondere betekenis van altaren blijkt ook uit het feit dat het altaar tevens de plaats was waar het asielrecht gold. Mensen in levensgevaar namen hun toevlucht tot het altaar, - het doet denken aan ons kerkasiel.

De tempel

Dan bouwt Koning Salomo (961-922 voor Christus) rond zo'n altaar een tempel. Dat wordt dan gaandeweg de woning bij uitstek van de God van Israël. Het is een soort cultus-centralisatie in de tempel in Jerusalem. De verwoesting van de tempel (587/586 voor Christus) wordt dan meer dan de verwoesting van de tempel. Het slaat als het ware een gat in de gehele religieuze beleving, tot de bouw van de tweede tempel (515 voor Christus) en dan herhaalt zich die geschiedenis (verwoesting van de tempel, 70 na Christus, enz.).

Jezus en de tempel

Van Jezus kunnen we zeggen dat hij een deel van zijn prediking in de tempel deed klinken. Tegelijk verkondigt Jezus zijn boodschap op vele andere plaatsen. Hij legt de nadruk op de tempel als Godshuis waarin rust en aanbidding zouden moeten heersen (Mt.21) – en wijst op de vergankelijkheid van het gebouw en de stad er om heen. Bij dit laatste is de complicerende rol die priesters en Schriftgeleerden, aan de tempel verbonden, speelden, van invloed en betekenis.

Domus Dei, Porta coeli

Op de power point hebben jullie gezien die mooie doorkijk-van-de-hal-de-kapel in, in het klooster van de zusters Franciscanessen van Mariadal te Roosendaal met de woorden Domus Dei, Porta coeli. Deze woorden staan vaak op de voorgevel van kerken (Zundert). Het is een tekst uit de Schriften. Ik vertel het verhaal, Genesis 28

Jacob is op reis, eigenlijk op de vlucht voor zijn tweelingbroer Esau. Hij komt in de buurt van Haran en wil daar overnachten. Hij zoekt een steen als hoofdkussen en slaapt. Hij droomt dan van een ladder waarvan de top tot de hemel reikt. Engelen gaan op en dalen af. En dan ineens in zijn droom verschijnt God, die zegt: 'Ik ben Jahweh, dit land zal ik u geven, gij zult gezegend zijn'. Dan wordt Jacob wakker, wrijft zijn ogen uit, kijkt rond en zegt: 'God was op deze plaats en ik wist het niet'. En hij roept dan uit: 'Ontzagwekkend is deze plaats, dit is het huis van God, de poort van de hemel'. En dan neemt hij zijn hoofdkussen, de steen, zet die overeind, giet er olie overheen en zegt en proclameert: 'deze steen die ik als heilige steen opricht, zal het huis van God zijn'. Het is een soort kerkwijding in het klein.

Kerkwijding

Als nieuwe kerken worden gewijd, worden stenen – de altaarsteen ook – met olie overgoten en gezalfd. En de viering van de kerkwijding en elke verjaardag van de kerk wordt ingezet met een

intro van de tekst van Jacob: “Ontzagwekkend is deze plaats, Terribilis est locus iste. hic domus Dei est et porta coeli et vocabitur aula Dei (en zal genoemd worden woning van God)”. en dan het vers uit psalm 83 : “Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum, concupiscit et deficit anima mea in atria Domini (Hoe lieflijk is uw woning, Heer der hemelse machten, mijn ziel verlangt en hunkert naar het heiligdom van de Heer)”. (gregoriaanse muziek: Terribilis est locus iste.)

Gewijd en geheiligd

Ook in het kerkgebouw gaat het geloof voorop. Een kerkgebouw van hout en steen – profaan dus - wordt met een eredienst (en dit gezang) gewijd, op-de-eredienst-betrokken. Daardoor wordt het gebouw een kerk, huis van de Heer. Het wordt gewijd en is daardoor geheiligd. Heilig betekent afgezonderd, apart-gesteld in dienst van God, - de griekse oorsprong van dat woord heilig heeft ook een betekenis van ‘stralend’. Het wordt een plaats met een specifieke uitstraling, een plaats als het ware door God zelf bezocht en aangeraakt. Eerbied-waardig. (Als mijn vader langs de kerk ging, nam hij altijd even als groet zijn hoed af). En vanwege dat aparte heilige karakter hebben mensen kosten noch moeite gespaard om van dit gebouw iets aparts te maken, iets bijzonders, iets kunstzinnigs. En zo moet het ook. Ik lees in de inleiding op het Missaal hfdst.V, art. 253-254. “Kerkgebouwen en voorwerpen die voor de eredienst bestemd zijn, moeten een zekere waardigheid en schoonheid bezitten als teken van de bovenaardse werkelijkheid. Daarom doet de kerk zonder ophouden een beroep op de edele dienst van de kunsten en laat zij kunstuitingen van alle volken en landen toe.” - Van harte hoop ik dat dit ook in onze tijd zo blijft.

Godslamp

Domus Dei - de kerk is plaats van God, maar dus ook plaats waar mensen samenkomen voor viering en gebed, schriftlezing en ontmoeting. Op kruispunten van het leven zoeken mensen vaak

de kerk. De sacramenten zijn er voor de cruciale momenten in het leven: * waar het leven begint *waar het leven eindigt *waar mensen zich geroepen weten tot ambt of huwelijk *waar mensen op hun schreden willen terugkeren, - waar mensen vragen om voedsel voor elke dag. De kerk is de plaats waar de eucharistie wordt gevierd, bron en hoogtepunt van ons gelovig leven. In de kerk wordt waar het Allerheiligste bewaard. Het licht dooft er nooit helemaal. De godslamp brandt. - Plaats waar God woont, en dus mensen samenkomen om God te loven en te danken, om te leren uit de Schrift, om oriëntatie te vinden m.b.t. tot het leven en de samenleving en alle uitdagingen. En misschien ook wel anderszins in de kerk samenkomen, maar altijd voor zaken die van doen hebben met ons geloof, met het pastoraat en altijd in aansluiting op de zingevende betekenis van het kerkgebouw zelf.

Levende stenen

Het kerkgebouw hoe mooi ook, en hoezeer ook Domus Dei en zelfs Porta Coeli, op zich is het om zo te zeggen - te weinig. Het kerkgebouw kan slechts werkzaam een teken van Gods aanwezigheid onder ons zijn en als zodanig voorafbeelding van het hemelse Jerusalem (Porta Coeli), als wij zelf ons als levende stenen laten opbouwen op het fundament Christus. Niet tot een stenen tempel (want die hebben we al, dat is het kerkgebouw) maar tot een geestelijke tempel, waarin we offers brengen van goede werken. Dat is: waar we gaan en staan voor elkaar, in liefde, vrede, barmhartigheid en gerechtigheid. Het kerkgebouw kan niet zonder ons. Eenheid onder ons en geloof en liefde, gefundeerd op Christus, - dat kan pas echt waarmaken wat de diepste zin van het kerkgebouw is. Dus als op al die kerken en kapellen staat (Domus Dei, porta Coeli) is dat ook een appèl aan ons om dat nog helemaal waar te maken. I Petrus 4:4-5 "Treedt toe tot Hem, de levende steen, die de mensen verworpen hebben maar uitverkoren en kostbaar is in het oog van God. Laat ook uzelf als levende stenen voegen in de bouw van de geestelijke tempel. Draagt als een heilig priesterschap geestelijke offers op

die welgevallig zijn aan God door Jezus Christus”. – Het gaat hier dus – dat staat ook boven het hoofdstuk - om het Priesterschap van het Gods volk. En wat hier gevraagd wordt is heel concreet. Daar begint het hoofdstuk mee: “Weg dus met alle boosheid en bedrog, maak een einde aan intriges, jaloezie en laster”. Zo laat je zien dat de kerk - ook het gebouw - heilig is.

Herbestemming van kerkgebouwen in de praktijk

Leo Moeleker, bestuurslid dekenaat De Baronie

In 1950/1951 legde ik een eerste steen van de HH. Petrus- en Pauluskerk in Middelburg. Mogelijk is hier het fundament voor mijn engagement met Kerk en geloof gelegd. Ik wilde al jong bouwpastoor worden. Nu, onder andere omstandigheden, maak ik wellicht toch iets van die ambitie waar. Ik word gedreven door de verbinding tussen kerkgebouw en Kerkgemeenschap. Omdat men mij kende vanuit het dekenaat, ben ik betrokken geraakt bij neven- c.q. herbestemming van kerkgebouwen. Langzaamaan is dat over de grenzen van het dekenaat uitgegroeid en ben ik thans actief bij verschillende parochies in het bisdom.

Het uitgangspunt bij mijn werkzaamheden is dat iedere vitale geloofsgemeenschap recht heeft op een eigen plaats om samen te komen. Dat omvat twee elementen die niet zonder elkaar kunnen, geloof en een plek van samenkomen. Als vitaliteit in de geloofsgemeenschap ontbreekt en er geen perspectief is op verbetering, kan het kerkgebouw zijn functie als huis van God immers niet meer waarmaken.

Als ik ergens kom is er altijd al een voorgeschiedenis met problemen. Voorbeelden daarvan zijn:

- eerdere verkoop van de pastorie en andere kerkelijke gebouwen of gronden, waardoor de mogelijkheden van neven- of herbestemming beperkter zijn;
- verhuur van gebouwen waarvan het contract, tengevolge van de huurbescherming, nauwelijks is op te zeggen;
- verstoorde relatie tussen parochianen en parochiebestuur;
- ideeën en zelfs uitgewerkte plannen over de toekomst van het kerkgebouw, zonder dat voldoende aandacht is besteed aan de mogelijkheden van realisatie;
- spanningen tussen parochies in een samenwerkingsverband

Uit deze voorbeelden trek ik de les dat de toekomst van het kerkgebouw voortdurend in de aandacht van het kerkbestuur dient te staan. Je bent te laat wanneer het kerkgebouw te groot wordt en/of de inkomsten ontoereikend zijn. Het proces tot her- of nevenbestemming duurt jaren. In een van de parochies ben ik al vijf jaar bezig. Op enkel formaliteiten na is het plan nu gereed, maar het moet nog wel worden gerealiseerd en dat kost ook nog 1 tot 2 jaar.

Belangrijk is ook je te realiseren welke positie een kerkgebouw inneemt. Is het een rijks- of gemeentelijk monument, bepaalt de kerk het dorpsgezicht? Zo ja, dan zul je vrijwel altijd moeten uitgaan van het in stand houden van het gebouw. Zo niet, dan kun je ook denken aan afstoten en slopen. Desgewenst kan een parochie er dan toe besluiten een nieuw huis voor God te bouwen zoals op meerdere plaatsen in ons bisdom is gerealiseerd.

Bij behoud van het gebouw is de staat van onderhoud belangrijk. Voor het inzicht hieromtrent kan de afdeling gebouwen van het bisdom een belangrijke rol spelen. Meer in het algemeen geldt: schakel het bisdom tijdig in, dat kan adviseren over de juiste aanpak.

Ik houd me vooral bezig met kerken die behouden moeten worden. In een dorp is de kerk niet alleen beeldbepalend, maar getuigt ze veelal ook van de vitaliteit van het dorp als geheel. Ik ben van oordeel dat in die situatie de dorpsgemeenschap in zijn geheel aangesproken mag worden op inspanningen tot behoud. Inzetten op nevenbestemming biedt dan veelal de beste kans. In een stedelijke omgeving is het eerder denkbaar dat een beeldbepalende en monumentale kerk een volledig andere bestemming krijgt.

Door de instelling van een projectgroep kun je externe deskundigen inschakelen en jezelf als bestuur op enige afstand

houden. Daarmee creëer je ruimte om rustig tot een beslissing te komen.

Bij besluitvorming rond de toekomst van een kerkgebouw heb je te maken met:

- a) De behoefte van de geloofsgemeenschap aan een sacrale ruimte, een huis van God. Gesprekken daarover beginnen, overigens terecht, altijd met de vieringen waarbij uitvaarten en Kerstmis als toppers worden genoemd. Er is echter meer dat aandacht vergt. Ik denk daarbij aan gemeenschapvorming, het bieden van een thuis voor de parochianen, de diaconale functie, ruimte voor catechese en voor vorming en toerusting.
- b) De wijk- of dorpsgemeenschap. Het besluit over het gebouw raakt ook de niet-parochianen. Inventariseer ook hun wensen en tast de mogelijkheden af. Dit kan bijdragen aan het verwerven van betrokkenheid van de burgerlijke overheid.

Bedenk wel dat wanneer een kerkgebouw een (deels) andere bestemming moet krijgen deze nieuwe bestemming niet strijdig mag zijn met de rooms-katholieke leer. Het bisdom hanteert hiervoor een kettingbeding dat in verkoopovereenkomsten betreffende kerkgebouwen standaard wordt opgenomen.

Werk, alvorens naar buiten te treden, uit wat je wilt. Doe dat in duidelijke uitgangspunten en randvoorwaarden en draag deze uit, niet alleen naar de parochianen, maar ook naar alle andere betrokken partijen met wie je te maken krijgt.

In het algemeen is het van groot belang goed te communiceren, naar alle betrokkenen en op cruciale momenten ook naar de pers. Als je zelf het initiatief daartoe neemt, is dat de beste waarborg om de regie over de communicatie te houden en te behouden.

Wanneer de keuze valt op het volledig afstoten van een kerkgebouw, is het verstandig om in eerste instantie op zoek te gaan naar een projectontwikkelaar. Die biedt vermoedelijk de beste kans op een goede opbrengst, mits de gemeente bereid is tot medewerking.

Wanneer gestreefd wordt naar nevenbestemming ligt het meer voor de hand te zoeken naar een partner met een brede maatschappelijke functie zoals een woningstichting.

Bieden zich meerdere partijen aan als geïnteresseerd in het realiseren van een nieuwe toekomst van het kerkgebouw, stel dan gunningscriteria op en maak op basis daarvan de keuze met wie verdere afspraken gemaakt kunnen worden. Gunningscriteria kunnen ondermeer zijn:

- hoe groot is de kans dat de plannen gerealiseerd worden;
- zijn er concrete exploitatieplannen;
- hoe staat het met de financiële haalbaarheid van het plan als geheel, maar ook voor de geloofsgemeenschap als die een eigen ruimte behoudt;
- hoe is toekomstig gebruik geborgd;
- wat is de kwaliteit van gebruik;
- hoe groot is het draagvlak in de (geloofs)gemeenschap;
- hoe snel kan e.e.a. worden gerealiseerd.

Is eenmaal een partij gekozen, dan is het belangrijk heldere afspraken te maken en deze vast te leggen in een intentieovereenkomst. Besteed daarbij aandacht aan ondermeer:

- het uitvoeren van een haalbaarheidsonderzoek op kosten van de degene die het onderzoek uitvoert
- de periode waarbinnen een en ander gerealiseerd moet zijn
- een fasegewijs besluitvormingsproces
- de voorwaarden waaronder verkoop zal plaatsvinden, veelal betekent dat ook het toekennen van een eerste exclusief recht tot aankoop en realiseren.

Geen plan kan worden gerealiseerd zonder medewerking van gemeentelijke zijde. Dat impliceert dat op bestuurlijk niveau medewerking verworven moet worden. Laat dat niet alleen aan de geïnteresseerde partij over, maar zorg als parochiebestuur dat de parochiële belangen hun eigen plaats krijgen. Streef er naar de verantwoordelijke wethouder op informatieavonden aanwezig te laten zijn en zijn steun voor de plannen te laten uitspreken.

Realiseer je dat, ook al is er steun voor de plannen, nog veel obstakels kunnen opdoemen. Denk aan bestemmingsplannen die wijziging behoeven, aan parkeernormen en bezwaren van omwonenden. Ook het ambtelijk apparaat kan wel eens een rem betekenen.

Ervaring leert dat een partij die de handschoen heeft opgepakt er niet altijd in slaagt om de ambitie waar te maken. Het is dan zaak vast te houden aan de vooraf geformuleerde uitgangspunten en randvoorwaarden en daar niet (te) snel concessies aan te doen.

Als we een goed huis van God hebben moeten we zorgen dat Hij daar niet alleen blijft. Daarom besluit ik met een stukje voorbede uit de eucharistieviering op zaterdag 12 september bij gelegenheid van het 125-jarig jubileum van de Nederlandse provincie van de missionarissen van Afrika (de Witte Paters). Het thema van deze viering was: We hebben allemaal een missie. Dit geldt ook bij dit onderwerp. Laat ons daarom bidden dat onze Kerk steeds meer een profetische gemeenschap van liefde mag worden waarin mensen elkaar dragen en verdragen.

Samenvatting en aandachtspunten

1. Onderken dat er tijdig iets moet gebeuren met een kerk (of ander kerkelijk gebouw).
2. Kijk zo ver mogelijk vooruit.
3. Kies niet voor een gefragmenteerde aanpak.
4. Schakel het bisdom tijdig in.
5. Benoem een commissie waarin naast eigen inbreng ook externe deskundigheid is vertegenwoordigd.
6. Stel heldere uitgangspunten op waaraan je kunt toetsen of je doel wordt bereikt.
7. Benoem heldere voorwaarden waaraan moet worden voldaan.
8. Leg afspraken duidelijk vast.
9. Communiceer bij elke fase naar alle belanghebbenden. Vergeet de media niet.
10. Werk aan draagvlak, bij B en W, bij de omgeving en uiteraard bij de eigen geloofsgemeenschap.
11. Heb geduld, houd de regie in eigen hand. Het gaat over jouw gebouw.
12. Neem alleen genoegen met een oplossing als:
aan je uitgangspunten is voldaan,
continuïteit in ongestoord gebruik is gewaarborgd,
de financiële haalbaarheid voor een reeks van jaren is verzekerd,
de vitaliteit van de parochie(kern) voldoende draagvlak biedt,
met andere gebruikers gedegen voorwaarden zijn overeengekomen.
13. Geef de moed niet op als een eerste plan niet slaagt.
14. Doe geen concessies die de waarde van het huis van God aantasten.
15. Draag geen eigendommen over alvorens zeker te zijn van de gewenste realisatie en leg alles contractueel stevig vast.